

УДК 070:314.156.5"1932/1933"

**ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНІ
1932–1933 РОКІВ ЯК АКТУ ГЕНОЦИДУ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ МІЖНАРОДНОЇ КОМІСІЇ
З РОЗСЛІДУВАННЯ ГОЛОДУ В УКРАЇНІ)**

А. Яценко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

У статті висвітлено найголовніші засади діяльності Міжнародної комісії з розслідування голодомору в Україні. За її матеріалами проаналізовано причини та наслідки голоду 1932–1933 років як геноциду проти українського народу.

Ключові слова: голодомор, голод, геноцид, правова оцінка голодомору, причини і наслідки голоду, резолюція.

Президент Сполучених Штатів Америки Р. Рейган на основі резолюції ч. 4, 459, ухваленої депутатами Конгресу США, підписав закон “Про створення Конгресової Комісії для дослідження великого голоду в Україні та його наслідків”. У її матеріалах наголошувалося на тому, що Й. Сталін та його оточення здійснили геноцид проти українців у 1932–1933 роках.

У преамбулі Конвенції ООН “Про запобігання злочину геноциду і покарання за нього” від 9 грудня 1948 року читаємо: “...геноцид є злочином, що порушує норми міжнародного права і суперечить духу і меті ООН, і що цивілізований світ засуджує його” (5). У цій Конвенції під геноцидом розуміють дії, скоєні з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу:

а) убивство її членів;

б) навмисне створення для будь-якої групи життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне знищення.

Відповідно до цього визначення і до думок багатьох українських та закордонних дослідників голодомору в Україні 1932–1933 років (Дж. Мейс, В. Гришко, Р. Конквест, В. Маняк та інші), не залишається жодних сумнівів щодо того, аби назвати політику Радянського Союзу геноцидом українського народу.

У 1986–1990 роках науково-дослідну роботу Комісії очолив професор Києво-Могилянської академії, доктор історичних наук Дж. Мейс (автор близько 160 наукових праць про Україну ХХ століття, консультант і автор щотижневої колонки в англomовному виданні “The Day” (помер 5 травня 2004 року)). Вона

діяла за підтримки Світового конгресу вільних українців. У складі Міжнародної комісії з розслідування голодомору в Україні працювали такі професори, як швед Джейкоб В. Ф. Сандберг, бельгієць Д. Верховен, англійець Дж. Дрейпер, француз Дж. Левассер, аргентинець Р. Левене, американець Ковей Т. Олівер і канадієць Джон П. Хамфрі. У 1990 році в Канаді Комісія оприлюднила підсумковий звіт (у Києві вийшов друком у 1992 р.) (2), зазначивши, що “Радянська Росія (М. Горбачов) відмовилась направити представника до складу комісії для надання допомоги у розслідуванні причин голоду” (3). А їх, на думку згаданих закордонних професорів, було п’ять:

1) вивезення зерна з України із урожаю 1932 року до останнього кілограма внаслідок пограбування селян бригадами активістів із числа членів так званої партії ВКП(б) (сучасна комуністична партія), комсомольців, комнезамів (червона мітла);

- 2) колективізація;
- 3) розкуркулювання,
- 4) денаціоналізація,
- 5) геноцид.

Члени Міжнародної комісії для розслідування голоду в Україні 1932–1933 рр. дійшли висновку, що від голодомору померло щонайменше 7,5 мільйона людей; до цієї цифри додано також число 3 мільйони жертв за межами України (зокрема в Казахстані і Північному Кавказі) (2; 26). Кваліфікуючи все це злочинами проти людства, комісія називає винних. Головними ідеологами голодомору були В. Ленін, Й. Сталін, керівниками — Л. Каганович, В. Молотов, виконавцями — В. Балицький, В. Чубар, С. Косіор, Г. Петровський.

Комісія проводила дослідження за такими напрямками: свідчення (які б доводили існування голоду), тривалість, причини та відповідальність за злочин.

За словами історика В. Марочка, Міжнародна комісія з розслідування голодомору 1932–1933 років в Україні помилилася з визначенням тривалості голоду 1930-х років через те, що до справи не були залучені дані з архівів СРСР. На думку членів комісії, він розпочався “в концє лета 1932 г., достиг своего пика к началу весны 1933 г. и окончился вначале лета 1933 г.” (2; 19). В. Марочко вважає, що така оцінка не відповідає дійсності. Адже фактично голод виник у грудні 1931 року, а масова смертність розпочалася зимою 1932 року. Свого апогею голод досяг у червні 1933 року (1; 48–49).

Американський дослідник І. Самійленко (займається історією вивчення голоду 1932–1933 рр. Конгресом США), називаючи роботу комісії зразком об’єктивності та обґрунтованості, підсумовує її висновки в таких пунктах:

- а) у дослідженні голоду незаперечним доказом є насильна конфіскація зерна в селян;
- б) офіційне твердження Москви, що ніби “куркульський саботаж” був причиною “труднощів” у селах, є невинуватим;
- в) уряд США мав докладну інформацію про голодомор, але не вжив жодних заходів, щоб уникнути його;
- г) частина американських друкованих мас-медіа співпрацювала з радянським урядом, заперечуючи голод в Україні (4; 33–34).

Досліджуючи Матеріали комісії з розслідування голоду 1932–1933 років в Україні, треба відзначити їхню архіважливість в об’єктивному висвітленні цієї

проблеми. Наголосімо: визначальним є те, що Комісія вперше дала правову оцінку голодомору 1932–1933 років в Україні як акту геноциду, що посприяло визнанню його світовою спільнотою.

1. *Марочко В.* Про діяльність Міжнародної комісії для розслідування голоду в Україні 1932–1933 рр. // Український історичний журнал. — 1993. — № 10. — С. 47–53.
2. Международная комиссия по расследованию голода на Украине. Итоговый отчет 1990 год. — К.: УкрЦЭНДИСИ, 1992. — 192 с.
3. *Олесик М.* Антиукраїнська брехня “Коммуниста Крыма” // Час-Time. — 1996. — 8 трав.
4. *Самійленко І.* Соціополітичне тло голодового геноциду в Україні (Комунізм — смертельний ворог села): Історичний нарис. — К.: Просвіта, 1998. — 39 с.
5. Статут Асоціації дослідників голодоморів в Україні // Самостійна Україна. — 1999. — Лютий. — Ч. 5–6.

**THE FAMINES REASON AND CONSEQUENCE OF 1932–1933 YEARS
IN THE UKRAINE AS AN INDICTMENT OF GENOCIDE
(FROM THE PUBLICATIONS OF FOREIGN COMMISSION)**

Andriy Yatsenko

L'viv Ivan Franko National University
79000 Lviv, Universytetska Str. 1
Tel. office: (032) 296-41-81
E-mail: journft@franko.lviv.ua

In this article analysed the main principles of the activity of Foreign commission, which researched the famine of 1932–1933 years in the Ukraine. Studied the famines reason and consequence as an indictment of genocide.

Key words: golodomor, famine, genocide, the legal valuation of golodomor, famines reason and consequence, resolution.

Стаття надійшла до редколегії 6.05.2005